

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2020-24(1)-31

УДК: 614.2:614.4]-039.4-084(477)(045)

ПОКАЗНИКИ ЗАХВОРЮВАНOSTІ І ПОШИРЕНOSTІ ТА СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРОФІЛАКТИКУ ХВОРОБ

Чорна В.В.,¹ Хлестова С.С.,¹ Гуменюк Н.І.,¹ Махнюк В.М.,² Сидорчук Т.М.¹

¹Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018),

²ДУ "Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України" (вул. Попудренка, 50, м. Київ, Україна, 02094)

Відповідальний за листування:
e-mail: valentina.chorna65@gmail.com

Статтю отримано 02 грудня 2019 р.; прийнято до друку 03 січня 2020 р.

Анотація. Мета роботи - визначити і проаналізувати показники захворюваності та поширеності хвороб населення України в порівнянні з показниками країн ЄС, провести аналіз здоров'я і розробити заходи профілактики. Матеріалами дослідження стали статистичні дані Державної служби статистики України та Центру медичної статистики МОЗ України за 1995-2018 рр., Форми №18 МОЗ України "Звіт про роботу з контролю за факторами навколишнього середовища, які впливають на стан здоров'я населення" за період 2008-2016 рр. У роботі використовували контент-аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, бібліосемантичний, аналітичний і статистичний методи досліджень. Встановлено, що за період з 1995 по 2017 рр. показники захворюваності населення України знизилися на 18,2% і поширеності на 12,0%. Перше місце займають хвороби системи кровообігу - 52,1% і 50,2%; друге місце - хвороби органів дихання, цей показник постійний і становить 8,1%; третє місце належить хворобам органів травлення - 9,4% і 10,1% відповідно в 2010 р. та 2017 р. Епідемію туберкульозу в Україні ВООЗ визнала з 1995 по 2005 роки (21,5 / 39,5 тис. 1995/2005 рр. діагноз, встановлений вперше). Темп приросту становив +32,9% (1995 / 2005рр.), далі він поступово знижувався і за 2018 р темп приросту дорівнював 28,5% (1995/2018 рр.). За статистичними даними щорічно 170 тис. особам ставлять діагноз рак, до 90 тис. хворих помирають від цієї хвороби, 35-37% з яких - особи в працездатному віці. Таким чином, в Україні в структурі причин смертності лідирують хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, травми та отруєння; в структурі захворюваності - хвороби органів дихання, хвороби органів кровообігу; викликають стурбованість ВІЛ-інфекції та туберкульоз, а також рівень поширеності психічних розладів органічного походження та шкідливі звички. Необхідними заходами щодо поліпшення стану охорони здоров'я в рамках порушених питань вважаємо проведення модернізації та комплектації закладів охорони здоров'я України сучасним обладнанням з поліпшенням матеріально-технічної бази і збільшенням фінансування; введення єдиної електронної системи обміну медичною інформацією; своєчасні і регулярні профілактичні огляди населення; використання різних форм навчання населення з формування здорового способу життя при відсутності на телебаченні реклами, яка несе шкідливу інформацію.

Ключові слова: єдина електронна система обміну медичною інформацією, захворюваність, поширеність хвороб, детермінанти здоров'я, профілактика.

Вступ

За роки незалежності значення Індексу людського розвитку (ІЛР) в Україні збільшилося на 6,3% (від 0,705 до 0,750), проте темпи росту видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я до ВВП загальної суми видатків зменшились на 25,0% (1995/2015 рр.), а в країнах Європейського регіону видатки на охорону здоров'я постійно збільшуються до 10,04% (2014р.) [1, 3, 5, 9, 14, 19, 26]. Показники захворюваності та поширеності хвороб збільшились при катастрофічному зменшенні кількості лікарів усіх спеціальностей на 19,1% та медичних сестер - на 25,1%; кількість лікарняних закладів - на 53,8% і кількість лікарняних ліжок - на 37,6% при збільшенні лікарських амбулаторних закладів +38,9% (на 10 тис. 1995/2015 рр.) відповідно. При цьому якість надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я вимагає рішучих змін з боку держави [6].

Кожна хвора людина в Україні, звертаючись до різних рівнів закладів охорони здоров'я, має дані щодо свого стану здоров'я, але вони не зібрані в одне місце, що ускладнює процес контролю якості медичної допомоги, проведення лікувально-профілактичних заходів, прогнозування тяжкості перебігу хвороб та інше [2, 4].

Сьогоднішнє питання збереження та зміцнення здоров'я населення України згідно Плану заходів до 2020 року, який затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України, підтверджує прагнення створення єдиної електронної системи обміну медичною інформацією для покращення роботи закладів охорони здоров'я різних рівнів воедино [15, 18]. Але показники поширення захворюваності, санітарно-епідемічна ситуація в країні показують протилежне [6, 13]. Отже, це питання залишається актуальним нашого сьогодення.

Мета роботи - визначити та проаналізувати показники захворюваності поширеності хвороб населення України порівняно з показниками країн ЄС, провести аналіз детермінантів здоров'я та розробити заходи профілактики щодо даної проблеми.

Матеріали та методи

Матеріалами дослідження стали статистичні дані Державної служби статистики України та Центру медичної статистики МОЗ України за 1995-2018 рр., форми №18 МОЗ України "Звіт про роботу з контролю за факторами навколишнього середовища, що впливають на стан

здоров'я населення" за період 2008-2016 рр. У роботі використовували контент-аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, бібліосемантичний, аналітичний та статистичний методи досліджень.

Результати. Обговорення

Здоров'я населення України - багатоаспектне поняття, яке включає наступні медичні показники: чисельність, віковий і статевий склад, показники народжуваності, захворюваності та поширеності хвороб, інвалідності, смертності.

Здоров'я, за визначенням ВООЗ, - це стан повноцінного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб та фізичних вад. За останнім часом в Україні медико-демографічна ситуація викликає занепокоєння та віддзеркалює незадовільний стан здоров'я населення України (рис. 1) [22].

Для країн ЄС характерне скорочення темпів народжуваності як і в Україні. Таким чином, в порівнянні з європейськими країнами, в нашій країні відмічається погіршення здоров'я і збільшення показників захворюваності на деякі хвороби. Основними причинами погіршення стану здоров'я населення України, захворюваності, смертності стали: погане фінансування охорони здоров'я, неякісне медичне обслуговування, не своєчасне звернення, виявлення та надання першої невідкладної допомоги кваліфікованими фахівцями, відсутність навчання населення профілактичним, санітарно-гігієнічним заходам, проте постійне рекламування в ЗМІ шкідливих, негативних чинників [4, 5, 6, 22].

Аналіз показників захворюваності населення України вказує на зниження захворюваності на 18,2% і поширеності на 12,0% за період з 1995 по 2017 рр. Зниження показників можна пояснити неповнотою даних статистичних розрахунків у зв'язку з воєнними діями на Донбасі і з окупацією АР Криму, а також зниженням звернення населення в заклади охорони здоров'я за медичною допомогою. Розподіл рангових місць у структурі поширеності хвороб: перше місце займають хвороби системи кровообігу - 52,1% і 50,2%; друге місце - хвороби органів дихання, цей показник сталий (8,1%); третє місце належить хворобам органів травлення - 9,4% та 10,1% відповідно в 2010 і 2017 рр. (рис. 2).

Як свідчать результати проведеного аналізу первинної захворюваності зміни у структурі місць серед захворювань незначні. Постійно перше місце посідають хвороби органів дихання, друге місце з 2000 року і до цього часу займають хвороби системи кровообігу, третє - травми, отруєння та четверте - хвороби сечостатевої системи. Окремо зазначимо, що хвороби нервової системи у 1995 р. займали друге місце - 9,3%, але мали тенденцію до різкого зниження - 2,4% (2017 р.) (рис. 3) [6].

Слід зазначити, що поширеність хвороб має тенденцію переходу у хронічну стадію хвороб, а показник захворюваності населення України - до адаптації чинників, які мають вплив. В Україні за статистичними даними -

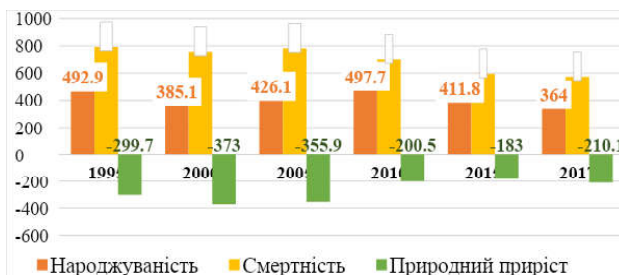

Рис. 1. Показники живонароджених, померлих та природний приріст (1995-2017 рр.).

Рис. 2. Динаміка показників захворюваності та поширеності населення України (на 100 тис.).

Рис. 3. Питова вага захворювань за класифікацією хвороб в Україні (%) за 1995-2017 рр.

86% летальних випадків становлять хронічні неінфекційні захворювання (ХНІЗ). У 2015 р. відповідно за даними ВООЗ Україна посіла 103 місце серед 183 країн світу за показниками рівня середньої очікуваної тривалості життя (СОТЖ) і тому населення України в порівнянні з країнами ЄС живуть на 10 років менше [17].

Існують наступні детермінанти здоров'я: паління, вживання алкоголю, наявність ожиріння, низький рівень фізичної активності респондентів та інше [10].

У щорічній доповіді "Про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи здоров'я України" від 2017 р. зазначено, що куріння серед чоловіків від 18-59 років становить 43%, серед жінок - 7% відповідно. Щодо вживання алкоголю - ситуація складніша: частка чоловіків, які вживають алкоголь, становить 68%, жінок - 48%. На диспансерному огляді з розладами психіки та поведінки перебувають 600 тис. осіб через вживання алкоголю. Фізична активність населення України має тенденцію до зниження. Так, серед дітей 6 років за результатами крокометрії, середній рівень рухової активності за добу становить 9,1%, а у 7 річних - 7,35% [13].

Здоров'я населення, збереження та зміцнення ге-

Таблиця 1. Питома вага проб харчових продуктів та продовольчої сировини, що не відповідали нормативам за мікробіологічними показниками за 2008- 2016 рр.

Показник	Роки								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Питома вага проб, які не відповідали нормативам	3,4	3,3	3,3	3,2	2,9	2,5	3,2	3,4	3,6
Темпи росту в порівнянні з 2008 р.		-2,94	-2,94	-5,88	-14,7	-26,5	-5,88	-	+5,88

Рис. 4. Динаміка показників хворих ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД з діагнозом, що встановлений у перше в житті за 1995-2018 рр.

нофонду сучасного суспільства залежить від безпеки та якості харчових продуктів. Порушення харчового ланцюга, який охоплює від сільськогосподарського, промислового виробництва і до зберігання, пакування та вживання недоброякісних продуктів може бути основною причиною захворювань та спалахів. За статистичних даними у 2016 р. таких спалахів зареєстровано по Україні 162 випадки і, відповідно 3045 потерпілих перебували на лікуванні в інфекційних лікарнях, де фактором передачі виступали харчові продукти. Аналіз даних проведених досліджень за період 2008-2016 рр. (табл. 1) показує зниження невідповідних проб за мікробіологічними показниками до 2015 р., але ми повинні враховувати період зменшення контролю санітарно-епідеміологічної служби, в зв'язку з її реорганізацією, яку на даний час в період пандемії Covid-19, починають відновлювати як необхідний контролюючий орган у державі. Проте, за статистичними даними рівень захворюваності на гострі кишкові інфекції (ГКІ) зріс у 2017 р. на 16,5% у порівнянні з 2016 р. і з 2008 роком мав тенденцію до зростання [13].

Головною загрозою у сфері охорони здоров'я є демографічна кризова ситуація, масове поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу, епідемій та пандемій, у зв'язку з непроведенням щеплень від інфекційних хвороб [16].

Аналіз розподілу по областях показав, що в 2000 р. найвищий показник ВІЛ-інфікованих реєстрували у Донецькій області - 23,8% від загальної кількості, на другому місці була Одеська область - 15,5%, на третьому - Дніпропетровська область (14,6%), а найнижчий показник виявлено у Закарпатській та Івано-Франківській областях - 0,3% відповідно. У порівнянні з 2018 р. найвищий показник у Дніпропетровській області - 19,1%; у

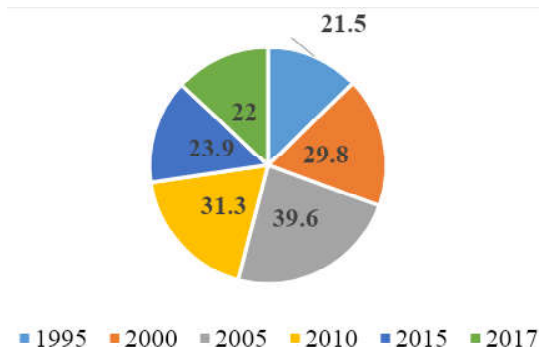
Одеській - 14,3%; у Донецькій - 8,3% від загального показника та найменший у Тернопільській і Чернівецькій областях - 0,5% відповідно. У 2018 р. серед ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД громадян України 53,6% склали чоловіки, із яких 32,3% особи інфіковані під час уживання наркотиків шляхом ін'єкцій [6].

Епідемію туберкульозу в Україні ВООЗ визнала з 1995 по 2005 роки (21,5/39,5 тис. - встановлений уперше в житті). Темп приросту становив +32,9% (1995/2005 рр), але далі він поступово знижувався і за 2018 р. темп приросту дорівнював 28,5% (1995/2018 рр). Незважаючи на зменшення показників захворюваності на активний туберкульоз, для України це питання залишається актуальним у зв'язку з недостатнім і несвоєчасним зверненням та виявленням груп населення. Згідно стратегії ВООЗ "План дій щодо боротьби з туберкульозом для Європейського регіону ВООЗ на 2016-2020 роки" зобов'язує членів ВООЗ до 2035 р. зменшити рівень захворюваності та смертності від цієї хвороби не більше 10 випадків на 100 тис. населення.

У 2018 р. показник захворюваності на активний туберкульоз серед чоловіків становив 68,3%, із яких 94,7% були особи, які захворіли на туберкульоз органів дихання (рис. 5).

На жаль, показники захворюваності на злоякісні новоутворення з кожним роком зростають і особливо в індустріально розвинутих країнах, а саме у Західній Європі, США, а в Україні - в індустріальних областях. Причини у зростанні захворювання на рак - це хімічне забруднення навколишнього середовища, невчасне звернення за медичною допомогою, шкідливі звички та інше [20].

Захворювання на злоякісні новоутворення в Україні

Рис. 5. Динаміка показників захворюваності на активний туберкульоз (хворі з діагнозом, що встановлений уперше в житті (тис.) за 1995-2017 рр.

Рис. 6. Динаміка показників захворюваності на злоякісні новоутворення за період 1995-2017 рр.

Таблиця 2. Темпи росту непрацездатності осіб (кількість днів від нещасних випадків (2005-2018 рр.).

Роки	2005/2010	2005/2013	2005/2014	2005/2015	2005/2016	2005/2017	2005/2018
Темпи росту	+10,7	+17,4	+11,3	+31,4	+38,3	+52,6	+46,6

з кожним роком збільшуються і за темпами поширення новоутворень наша країна посідає друге місце в країнах ЄС. За статистичними даними щороку 170 тис. особам ставлять діагноз рак, до 90 тис. хворих помирають від цієї хвороби, серед яких 35-37% становлять особи працездатного віку [12, 22, 24].

Серед міського населення захворюваність на злоякісні новоутворення значно вища, ніж серед сільського (319,5 порівняно з 300,6 на 100 тис. населення за 2015р.). Найбільший показник уперше зареєстрованих випадків захворювань на новоутворення у 2017 р. спостерігали у Дніпропетровській області - 42,4 (366,2 по Україні на 100 тис.), що становить 11,6% від загального показника, у Харківській області - 9,7%, низький показник у Луганській - 4,5 (1,2%), Чернівецькій - 5,2 (1,4%), Львівській - 6,2%, Тернопільській - 6,7 (1,8%) на 100 тис. населення (рис. 6) [6].

Показник травматизму в Україні, який пов'язаний з виробництвом зменшився, при цьому збільшилися дні непрацездатності на одного потерпілого з 2005 р. по 2018 р. (табл. 2) [22].

За 2018 р. кількість осіб з інвалідністю I групи становила 8,5%, II групи - 33,7%, III групи - 51,7% і 6,1% - діти. Із вперше визнаних осіб з інвалідністю за класами хвороб у 2018 р. перше місце посідають хвороби системи кровообігу (23,1%), друге місце - новоутворення (22,6%), третє - хвороби кістково-м'язової системи та сполученої тканини (13,3%), четверте - травми та отруєння (9,8%), а п'яте місце - розлади психіки та поведінки.

За результатами дослідження, кількість лікарів усіх спеціальностей за 10 років зменшилась на 19,1% (45,1/44,1 у 1995/2018 рр. відповідно), але і в країнах ЄС забезпеченість лікарями-практиками за останні роки становило 35,2 і медичних сестер - 73,1 на 10 тис. населення (116,5/85,4 у 1995/2017 рр. відповідно в Україні). Порівнюючи показники забезпечення медичними праців-

никами в Україні виявлено, що вони перевищують забезпеченість населення лікарями і медичними сестрами в європейських країнах [12].

При цьому найбільше зменшення спостерігається серед психіатрів та психіатрів-наркологів (на 25,9%) і найменше - лікарів-невропатологів (на 8,9%), а за даними ВООЗ кожна третя людина в Україні пережила протягом свого життя щонайменше один психічний розлад. Згідно статистичних даних поширеність психічного розладу в Україні за 2015 р. серед дорослих (вік 50-91) становила 11,5%: із них чоловіки - 7,1% і жінки - 14,4%; тривожні розлади склали 3,18%: із них чоловіки - 2,45% і жінки - 3,78%. З ПТСР всього зареєстровано 8%: із них чоловіки - 5,0% і жінки - 3,0%; із них серед міського населення - 5% і серед сільського - 3%. Але частіше люди не звертаються за допомогою до психіатрів, психологів і статистичні дані не можуть показати реальну картину. Великою проблемою як у Європейських країнах, так і в Україні є зростання розладів, які спричинені вживанням алкоголю. На жаль, в Україні цей показник становить 2,26%, із них чоловіки - 3,71% і жінки - 1,08%. За даними звіту ВООЗ "Світова статистика охорони здоров'я - 2017" Україна належить до десятки лідерів щодо самогубств з показником 20,1 на 100 тис. населення при тому, що у Європі він не перевищує 14,1 випадків на 100 тис. осіб. Депресивні стани, психічні розлади в країнах з низьким рівнем доходу у 50% дорослих починаються з дитинства. За даними статистичних звітів рівень захворюваності на розлади психіки та поведінки серед осіб 18 років і старше на 100 000 населення, кількість уперше зареєстрованих випадків за 2016-2017 рр. становила 0,6% (у дітей віком від 0 до 14 і від 15-17 років - 0,3%), хвороби нервової системи становили 3,2-3,0 (у дітей віком від 0 до 14 - 1,2% і від 15-17 років - 2,5%) [7, 21].

Україна повинна переймати досвід інших Європейських країн шляхом збільшення фінансування на охорону здоров'я та профілактичних заходів щодо зменшення захворювань [8, 11].

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Проведення реформи в охороні здоров'я потребує гідного фінансування.
2. Потребує вивчення досвіду Європейських країн з методології збору інформації щодо стану здоров'я населення з метою її використання в Україні задля забезпечення можливості міжнародного зіставлення даних, використання показника DALY і моніторингу показників здоров'я населення України.
3. Необхідно провести модернізацію та комплектацію закладів охорони здоров'я України сучасним обладнанням з покращанням їх матеріально-технічної бази.
4. Потрібно зобов'язати населення України регулярно та вчасно проходити профілактичні огляди, як це відбувається в країнах ЄС.
5. Необхідно використовувати формальне і неформальне

мальне навчання населення України, що є важливою складовою у протидії хронічним неінфекційним захворюванням та формування здорового способу життя.

Перспективним є використання будь-яких форм навчання населення (індивідуальне, групове, масове), що сприятимуть зростанню ЗСЖ, у тому числі - через теле-

бачення та ЗМІ при забороні у них реклами, яка несе негативну шкідливу інформацію як для молоді, так і для людей старшого віку (алкогольні, тютюнові реклами). Соціальна реклама щодо ЗСЖ використовується недостатньо через недосконалість діючого законодавства, яке потребує удосконалення.

Список посилань

1. Барська, Ю., Степурко, Т., Семигіна, Т., & Тимошевська, В. (Укладачі). (2018). Здоров'я та (не)здорова поведінка Українського населення: результати національного репрезентованого дослідження "Індекс здоров'я. Україна". *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*, 2, 77-92.
2. Белікова, І. В., & Костріков, А. В. (2017). Показники здоров'я населення та сучасні погляди на методику їх розрахунку. *Вісник ВДНЗУ "Українська медична стоматологічна академія"*, 17, 1 (57), 18-20.
3. ВООЗ (2012). "Здоров'я - 2020": Основи Європейської стратегії у підтримку дій всієї держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя. Копенгаген: ЄРБ.
4. Голубчиков, М. В., & Орлова, Н. М. (2017). Міжнародний досвід використання інтегральних показників для моніторингу та оцінки стану здоров'я населення (лекція). *Україна. Здоров'я нації*, 3 (44), 89-94. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2017_3_17.
5. Гребняк, М. П., Таранов, В. В., & Федорченко, Р. А. (2018). Сучасна динаміка здоров'я населення України у глобальному вимірі. *Довкілля та здоров'я*, 3 (88), 27-33. Взято з <http://www.dovkil-zdorov.kiev.ua/env/88-0027.pdf>.
6. Державна служба статистики України (2018). Демографічний щорічник "Населення України за 2017 рік". Взято з https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_dy_2017.pdf.
7. Дзюба, О. М., Пазинич, Л. М., Ситенко, О. Р., Кривенко, Є. М. (2017). Щодо питання глобального тягаря хвороб в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*, 72 (2), 8-14. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2017.2.8101>.
8. Задворная, О. Л., & Борисов, К. Н. (2019). Развитие стратегий профилактики неинфекционных заболеваний. *Управление здравоохранением*, 1, 43-49. DOI: [10.31556/2219-0678.2019.35.1.043-049](https://doi.org/10.31556/2219-0678.2019.35.1.043-049).
9. Індекс здоров'я. Україна - 2019. Результати загальнонаціонального дослідження. Київ, 2020. Взято з http://health-index.com.ua/HI_Report_2019_Preview.pdf.
10. Корольова, Н. Д., Чорна, В. В., Гуменюк, Н. І., Ангельська, В. Ю., & Хлестова, С. В. (2019). Поширеність паління серед студентів-медиків. *Довкілля та здоров'я*, 3 (92), 28-30. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.03.028>.
11. Лехан, В. М., & Крячкова, Л. В. (2019). Система заходів поліпшення здоров'я населення України на основі аналізу глобального тягаря хвороб та факторів його ризику. *Соціальна медицина*, 24 (3), 113-122. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2019.3.181893>.
12. Мезенцева, Н., Батиченко, С., & Мезенцев, К. (2018). *Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір: монографія*. Київ: ДП "Прінт Сервіс".
13. МОЗ України, ДУ "УІСД МОЗ України" (2018). Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2017 рік. Київ: МБЦ "Медінформ".
14. Наумова, М. А. (2016). Огляд сучасних методичних засад вимірювання якості життя. *Економіка і організація управління*, 3 (23), 252-261. Взято з <http://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2894>.
15. Розпорядження КМУ 2011 р. № 1164-р "Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми "Здоров'я 2020: український вимір". Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>.
16. Свінціцький, А. С. (2013). Здоров'я населення як важливий чинник державотворення та національної безпеки. *Практикуючий лікар*, 2, 7-13.
17. Сердюк, А. М., & Карташова, С. С. (2019). Втрачені роки потенційного життя серед населення України як індикатор визначення пріоритетних завдань охорони здоров'я. *Довкілля та здоров'я*, 3 (92), 4-10. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.03.004>.
18. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": схвалена Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. Взято з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
19. Ціборовський, О. М. (2015). Здоров'я населення і фактори ризику, що впливають на його стан, як об'єкт управління (огляд літератури). *Україна. Здоров'я нації*, 2 (34), 13-19. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2015_2_4.
20. Черниченко, І. О., Баленко, Н. В., Литвиченко, О. М., Бабій, В. Ф., Главачек, Д. О., & Кондратенко, О. Є. (2019). Захворюваність на рак молочної залози і роль стійких хлорорганічних забруднювачів навколишнього середовища (аналіз даних літератури). *Довкілля та здоров'я*, 2 (91), 53-59. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.02.053>.
21. Шафранський, В. В., & Дудник, С. В. (2016). Психічне здоров'я населення України: стан, проблеми та шляхи вирішення. *Україна. Здоров'я нації*, 3 (39), 12-18.
22. Шерстюк, Н. С., & Соколов, А. В. (2016). Здоров'я населення України та його вплив на демографічну ситуацію. *Економіка і суспільство*. *Мукачівський державний університет*, 5, 316-319.
23. Benziger, C. P., Roth, G. A., & Moran, A. E. (2016). The Global Burden of Disease Study and the Preventable Burden of NCD. *Global Heart*, 11 (4), 393-7. DOI: <http://doi.org/10.1016/j.gheart.2016.10.024>.
24. GBD 2015 DALYs and HALE Collaborators. (2016). Global, regional, and national disability-adjusted life-years (DALYs) for 315 diseases and injuries and healthy life expectancy (HALE), 1990-2015: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet*, 388 (10053), 1603-1658. doi: [10.1016/S0140-6736\(16\)31460-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31460-X).
25. Makhnyuk, V. M., Chorna, V. V., Khlyestova, S. S., Gumeniuk, N. I., & Shevchuk, T. I. (2020). Prevalence of injuries among the population of the Vinnitsa city. *GEORGIAN MEDICAL NEWS*, 1 (298), 17-21. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32141841/>.
26. UNDP (2019). Human Development Report 2019: Overview. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. New York, NY 10017 USA: United Nations Development Programme One United Nations Plaza. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>.

References

1. Barska, Yu., Stepurko, T., Semyhina, T., & Tymoshevska, V. (Ukladachi). (2018). Zdorovia ta (ne)zdrova povedinka Ukrainskoho naselennia: rezultaty natsionalnoho

- репрезентованого дослідження "Індекс здоров'я. Україна" [Health and (un) healthy behavior of the Ukrainian population: the results of the nationally represented study "Health Index. Ukraine"]. *Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu - Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism*, 2, 77-92.
2. Bielikova, I. V., & Kostrikov, A. V. (2017). Pokaznyky zdorovia naselennia ta suchasni pohliady na metodyku yikh rozrakhunku [Population health indicators and modern views on the method of their calculation]. *Visnyk VDNZU "Ukrainska medychna stomatolohichna akademiia" - Bulletin of the Ukrainian Medical Dental Academy*, 17, 1 (57), 18-20.
3. VOOZ (2012). "Zdorovia - 2020": Osnovy Yevropeiskoi stratehii u pidtrymku dii vsiei derzhavy i suspilstva v interesakh zdorovia i blahopoluchchia [Health 2020: Fundamentals of a European strategy to support the actions of the whole state and society in the interests of health and well-being]. Kopenhagen: YeRB.
4. Holubchikov, M. V., & Orlova, N. M. (2017). Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia intehrалnykh pokaznykiv dlia monitorynhu ta otsinky stanu zdorovia naselennia (lektsiia) [International experience in using integrated indicators to monitor and assess public health (lecture)]. *Ukraina. Zdorovia natsii - Ukraine. Health of the Nation*, 3 (44), 89-94. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2017_3_17.
5. Hrebniak, M. P., Taranov, V. V., & Fedorchenko, R. A. (2018). Suchasna dynamika zdorovia naselennia Ukrainy u hlobalnomu vymiri [Modern dynamics of health of the population of Ukraine in the global dimension]. *Dovkillia ta zdorovia - Environment and Health*, 3 (88), 27-33. Vziato z <http://www.dovkil-zdorov.kiev.ua/env/88-0027.pdf>.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018). Demografichnyi shchorichnyk "Naselennia Ukrainy za 2017 rik" [Demographic yearbook "Population of Ukraine in 2017"] Vziato z https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_dy_2017.pdf.
7. Dziuba, O. M., Pazynych, L. M., Sytenko, O. R., Kryvenko, Ye. M. (2017). Shchodo pytannia hlobalnogo tiaharia khvorob v Ukraini [On the issue of the global burden of disease in Ukraine]. *Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy - Bulletin of social hygiene and health care organization of Ukraine*, 72 (2), 8-14. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2017.2.8101>.
8. Zadornaya, O. L., & Borisov, K. N. (2019). Razvitie strategii profilaktiki neinfektsionnykh zabolovanii [Development of strategies for the prevention of noncommunicable diseases]. *Upravlenie zdoravohraneniem - Healthcare management*, 1, 43-49. DOI: [10.31556/2219-0678.2019.35.1.043-049](https://doi.org/10.31556/2219-0678.2019.35.1.043-049).
9. Indeks zdorovia. Ukraina - 2019. Rezultaty zahalnonatsionalnogo doslidzhennia [Health Index. Ukraine - 2019. Results of a national survey]. Kyiv, 2020. Vziato z http://health-index.com.ua/HI_Report_2019-Preview.pdf.
10. Poshyrenist palinnia sered studentiv-medikov [Prevalence of smoking among medical students]. *Dovkillia ta zdorovia - Environment and health*, 3 (92), 28-30. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.03.028>.
11. Lekhan, V. M., & Kriachkova, L. V. (2019). Systema zakhodiv polipshennia zdorovia naselennia Ukrainy na osnovi analizu hlobalnogo tiaharia khvorob ta faktoriv yoho ryzyku [The system of measures to improve the health of the population of Ukraine based on the analysis of the global burden of disease and its risk factors]. *Sotsialna medytsyna - Social medicine*, 24 (3), 113-122. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2019.3.181893>.
12. Mezentsseva, N., Batychenko, S., & Mezentssev, K. (2018). Zakhvoriuvani i zdorovia naselennia v Ukraini: suspilno-heohrafichnyi vymir: monohrafiia [Morbidity and health of the population in Ukraine: socio-geographical dimension: a monograph]. Kyiv: DP "Print Servis".
13. MOZ Ukrainy, DU "UISD MOZ Ukrainy" (2018). Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naselennia, sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2017 rik [Annual report on the state of health of the population, the sanitary and epidemiological situation and the results of the health care system of Ukraine. 2017]. Kyiv: MVTs "Medinform".
14. Naumova, M. A. (2016). Ohliad suchasnykh metodichnykh zasad vymiriuvannia yakosti zhyttia [Review of modern methodological principles of measuring quality of life]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia - Economics and Organization of Management*, 3 (23), 252-261. Vziato z <http://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2894>.
15. Rozporiadzhennia KMU 2011 r. № 1164-r "Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnodержавnoi prohramy "Zdorovia 2020: ukrainskyi vymir" [Order of the Cabinet of Ministers of 2011 № 1164-r "On approval of the Concept of the National Program" Health 2020: the Ukrainian dimension"]. Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>.
16. Svitsitskyi, A. S. (2013). Zdorovia naselennia yak vazhlyvyi chynnnyk derzhavotvorennia ta natsionalnoi bezpeky [Population health as an important factor in state-building and national security]. *Praktykuiuchy likar - Practitioner*, 2, 7-13.
17. Serdiuk, A. M., & Kartashova, S. S. (2019). Vtracheni roky potentsiinoho zhyttia sered naselennia Ukrainy yak indykator vyznachennia priorytetnykh zavdan okhorony zdorovia [Lost years of potential life among the population of Ukraine as an indicator of determining health care priorities]. *Dovkillia ta zdorovia - Environment and health*, 3 (92), 4-10. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.03.004>.
18. Stratehiia staloho rozvytku "Ukraina - 2020": skhvalena Ukazom Prezydenta Ukrainy № 5/2015 vid 12.01.2015 r. [Sustainable Development Strategy "Ukraine - 2020": approved by the Decree of the President of Ukraine № 5/2015 of 12.01.2015]. Vziato z <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
19. Tsirovskiy, O. M. (2015). Zdorovia naselennia i faktory ryzyku, shcho vplyvaiut na yoho stan, yak ob'ekt upravlinnia (ohliad literatury) [Public health and risk factors that affect its condition as an object of management (literature review)]. *Ukraina. Zdorovia natsii - Ukraine. Health of the Nation*, 2 (34), 13-19. Vziato z http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2015_2_4.
20. Chernyuchenko, I. O., Balenko, N. V., Lytvychenko, O. M., Babii, V. F., Hlavachek, D. O., & Kondratenko, O. Ye. (2019). Zakhvoriuvani na rak molochnoi zalozy i rol stiikykh khlororhanichnykh zabrudniuvachiv navkolysnogo seredovyscha (analiz danykh literatury) [The incidence of breast cancer and the role of persistent organochlorine pollutants (analysis of literature data)]. *Dovkillia ta zdorovia - Environment and health*, 2 (91), 53-59. <https://doi.org/10.32402/dovkil2019.02.053>.
21. Shafranskiy, V. V., & Dudnyk, S. V. (2016). Psykhichne zdorovia naselennia Ukrainy: stan, problemy ta shliakhy vyrishennia [Mental health of the population of Ukraine: state, problems and solutions]. *Ukraina. Zdorovia natsii - Ukraine. The health of the nation*, 3 (39), 12-18.
22. Sherstiuk, N. S., & Sokolov, A. V. (2016). Zdorovia naselennia Ukrainy ta yoho vplyv na demografichnu sytuatsiiu [Health of the population of Ukraine and its impact on the demographic situation]. *Ekonomika i suspilstvo. Mukachivskyi derzhavnyi universytet - Economy and society. Mukachevo State University*, 5, 316-319.
23. Benziger, C. P., Roth, G. A., & Moran, A. E. (2016). The Global Burden of Disease Study and the Preventable Burden of NCD. *Global Heart*, 11 (4), 393-7. DOI: <http://doi.org/10.1016/j.gheart.2016.10.024>.
24. GBD 2015 DALYs and HALE Collaborators. (2016). Global, regional, and national disability-adjusted life-years (DALYs)

- for 315 diseases and injuries and healthy life expectancy (HALE), 1990-2015: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet*, 388 (10053), 1603-1658. doi: 10.1016/S0140-6736(16)31460-X.
25. Makhnyuk, V. M., Chorna, V. V., Khlyestova, S. S., Gumeniuk, N. I., & Shevchuk, T. I. (2020). Prevalence of injuries among the population of the Vinnitsa city. *GEORGIAN MEDICAL NEWS*, 1 (298), 17-21. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32141841/>.
26. UNDP (2019). Human Development Report 2019: Overview. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. New York, NY 10017 USA: United Nations Development Programme One United Nations Plaza. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>.

ПОКАЗАТЕЛИ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ И РАСПРОСТРАНЕННОСТИ И СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПРОФИЛАКТИКУ БОЛЕЗНЕЙ

Черная В.В., Хлестова С.С., Гумениук Н.И., Махнюк В.М., Сидорчук Т.Н.

Аннотация. Цель работы - определить и проанализировать показатели заболеваемости и распространенности болезней населения Украины в сравнении с показателями стран ЕС, провести анализ детерминантов здоровья и разработать мероприятия профилактики по данной проблеме. Материалами исследования стали статистические данные Государственной службы статистики Украины и Центра медицинской статистики МОЗ Украины за 1995-2018 гг., формы №18 МОЗ Украины "Отчет о работе из контроля за факторами окружающей среды, которые влияют на состояние здоровья населения" за период 2008-2016 гг. В работе использовали контент-анализ отечественных и зарубежных научных источников, библиосемантический, аналитический и статистический методы исследований. Установлено, что за период с 1995 по 2017 гг. показатели заболеваемости населения Украины снизились на 18,2% и распространенности на 12,0%. Первое место занимают болезни системы кровообращения - 52,1% и 50,2%; второе место - болезни органов дыхания, этот показатель постоянный и составляет 8,1%; третье место принадлежит болезням органов пищеварения - 9,4% и 10,1% соответственно в 2010 г. и 2017 г. Эпидемия туберкулеза в Украине ВООЗ признала с 1995 по 2005 годы (21,5/39,5 тыс. 1995/2005 гг. диагноз, установленный впервые). Темп прироста составил +32,9% (1995/2005г.р), далее он постепенно снижался и за 2018 г. темп прироста равнялся 28,5% (1995/2018 гг.). По статистическим данным ежегодно 170 тыс. лицам ставят диагноз рак, до 90 тыс. больных умирают от этой болезни, 35-37% из которых - лица в работоспособном возрасте. Таким образом, в Украине в структуре причин смертности лидируют болезни системы кровообращения, злокачественные новообразования, травмы и отравления; в структуре заболеваемости - болезни органов дыхания, болезни органов кровообращения; вызывают обеспокоенность ВИЧ-инфекции и туберкулез, а также уровень распространенности психических расстройств органического происхождения и вредные привычки. Необходимыми мерами по улучшению состояния здравоохранения в рамках поднимаемых вопросов считаем проведение модернизации и комплектации заведений здравоохранения Украины современным оборудованием с улучшением материально-технической базы и увеличением финансирования; введение единой электронной системы обмена медицинской информацией; своевременные и регулярные профилактические осмотры населения; использование разных форм учебы населения по формированию здорового образа жизни при отсутствии на телевидении рекламы, которая несет вредную информацию.

Ключевые слова: единая электронная система обмена медицинской информацией, заболеваемость, распространенность болезней, детерминанты здоровья, профилактика.

MORBIDITY INDICATORS AND DISSEMINATION AND MODERN ATTITUDES ON DISEASE PREVENTION

Chorna V.V., Khlyestova S.S., Gumeniuk N.I., Makhnyuk V.M., Sydorchuk T.M.

Annonation. The purpose of the work is to determine and analyze the incidence and prevalence of diseases in the population of Ukraine in comparison with the EU countries, to analyze the determinants of health and to develop prevention measures for this problem. The materials of the study were statistical data of the State Statistics Service of Ukraine and the Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine for 1995-2018, Forms №18 of the Ministry of Health of Ukraine "Report on the control of environmental factors affecting public health" for 2008-2016. The work used content analysis of domestic and foreign scientific sources, bibliosemantic, analytical and statistical research methods. It is established that for the period from 1995 to 2017, the incidence rates of the population of Ukraine decreased by 18.2% and prevalence by 12.0%. The first place is occupied by diseases of the circulatory system - 52.1% and 50.2%; second place - respiratory diseases, this figure is constant and is 8.1%; third place belongs to diseases of the digestive system - 9.4% and 10.1%, respectively, in 2010 and 2017. The epidemic of tuberculosis in Ukraine was recognized by the WHO from 1995 to 2005 (21.5/39.5 thousand 1995/2005 diagnosis established for the first time). The growth rate was +32.9% (1995/2005), then it gradually decreased and in 2018 the growth rate was 28.5% (1995/2018). According to statistics, annually 170 thousand people are diagnosed with cancer, up to 90 thousand patients die from this disease, 35-37% of whom are people of working age. Thus, in Ukraine, diseases of the circulatory system, malignant neoplasms, injuries and poisonings are in the lead in the structure of causes of death; in the structure of morbidity - respiratory diseases, circulatory diseases; cause concern about HIV and tuberculosis, as well as the prevalence of mental disorders of organic origin and bad habits. We consider it necessary to take measures to improve the state of health care in the framework of the issues raised by modernization and staffing of health care facilities in Ukraine with modern equipment with improved material and technical base and increased funding; introduction of a single electronic system for the exchange of medical information; timely and regular preventive examinations of the population; the use of various forms of educating the population on the formation of a healthy lifestyle in the absence of television advertising that carries harmful information.

Keywords: unified electronic system of medical information exchange, morbidity, disease prevalence, determinants of health, prevention.